

ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ УКРАЇНИ

На правах рукопису

МІТІН Георгія Дмитрович

ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ ПЕДІНСТИТУТІВ ДО ЗДІЙСНЕННЯ
ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

ІЗ.00.01 – теорія і історія педагогіки

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

00802810 (J)

Дисертація є рукописом.

Робота виконана в інституті педагогіки АПН України

Науковий керівник - кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
ДМИТРИК І.С.

Офіційні опоненти: - доктор філософських наук, професор,
академік АПН України ЗЯЗКН І.А.

- кандидат педагогічних наук, доцент
ГОРОВЕНКО В.М.

Провідна організація - Рівенський державний педагогічний
інститут

Захист відбудеться "24" *грудня* 1993 року

о " 15 " год. на засіданні спеціалізованої вченої ради в
інституті педагогіки АПН України. 252601, м.Київ-І, Трьохсвятитель-
ська, 8.

З дисертацією можна ознайомитись в бібліотеці інституту
педагогіки АПН України.

Автореферат розісланий "23" *листопада* 1993 року

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

М.П. ЛЕТКИЙ - ЛЕТКИЙ М.П.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. З побудовою національного, демократичного суспільства зростає роль патріотичного виховання підрастаючого покоління. Його завдання на сучасному етапі визначені Законом про мови і Постановою Верховної Ради УРСР "Про проголошення незалежності України". Ці документи вказують на необхідність більш глибокого, наукового обґрунтування завдань патріотичного виховання, пізнання закономірностей його розвитку як складової частини будівництва нового суспільства, розгляду патріотичного виховання як соціального процесу, який тісно взаємодіє із економічним прогресом нашого суспільства.

Як складова частина загальної системи морального виховання патріотичне виховання в сучасних умовах набирає особливого значення. Його актуальність визначається:

- глибинними процесами суспільно-економічних, суспільно-політичних і духовних інтересів всіх шарів населення країни;
- зростанням національної самосвідомості українського народу;
- необхідністю всемірного зміцнення загальнонаціонального почуття патріотизму народів нашої держави;
- зростаючими масштабами, перспективами і перебудовчими тенденціями соціального розвитку нашої держави.

У формуванні патріотичної свідомості підрастаючого покоління вирішальна роль належить школі, як суспільному осередку навчання і ідейно-морального, духовного розвитку учнівської молоді, і особливо початковій школі, оскільки формування почуття патріотизму розпочинається із виникнення любові до рідного краю, села, міста, навчального закладу, зацікавленого відношення до істо-

рії країни, до рідної мови, культури, національних, бойових і трудових традицій народу, його соціально-культурних завоювань, а також до Прапора, Герба, Гімна і інших національних символів держави.

Закономірно, що особливе місце в підготовці вихователів, організаторів патріотичної роботи в учнівських колективах займають педвузи.

Проблема професійної підготовки майбутніх вчителів не нова. У свій час велику увагу їй приділяли П.П.Блонський, С.Т.Щацький, Н.К.Крупська, А.С.Макаренко.

У наш час різні аспекти підготовки вчителя висвітлені в роботах О.М.Алексюка, І.А.Зязюна, Н.В.Кузьміної, О.Г.Морова, В.О.Сластеніна, Р.М.Хмелюк, І.І.Кобяляцького і інших авторів.

Глибокі зміни в усіх сферах нашого суспільства передбачають значну перебудову системи підготовки педагогічних кадрів у відповідності з новими вимогами до рівня освіти і культури, свідомості і відповідальності.

Важливою ланкою у професійному становленні майбутніх вчителів є їх підготовка до здійснення патріотичного виховання школярів, що зумовляється тим, що питання патріотизму органічно пов'язані з політичними, економічними, соціальними, культурними, трудовими, моральними і естетичними відносинами, емоційними і інтелектуальними якостями особистості.

Аналіз стану роботи загальноосвітньої школи показує, що вже давно назріло питання докорінної реорганізації роботи з патріотичного виховання. До цього часу спостерігається засилля вербальних методів виховання, деперсоналізація, відсутність системності і цілеспрямованості. У роботі застосовуються застарілі методи і

засоби організації виховного процесу. В наслідок цього у молодших школярів нерідко складаються спотворені уявлення і відношення до явищ і подій дійсності, виникають питання, на які вони не можуть знайти відповіді. Все закріплюється у негативних формах поведінки, негативно позначається у подальшому на учнях підліткового віку, яких потрібно вже перевиховувати.

У свій час питання патріотичного виховання висвітлювались в роботах М.І.Болдирева, В.С.Заслуженика, Г.С.Вялікової, Л.П.Вагіної, О.О.Павелко, Ф.С.Савченко, В.І.Шахненко і ін. Проблеми військово-патріотичного виховання розглядались в роботах Н.П.Аксьонова, В.Г.Бирковського, В.П.Фарфаровського, Т.М.Шашло і ін. Але в цих роботах не враховувались особливості етнічного і національного розвитку народів і тому патріотичне виховання носило формальний характер.

Загальна ідея і спрямованість патріотичного виховання залишаються постійними, але зміст, форми, методи і прийоми повинні змінюватись із врахуванням конкретних реалій, періодів розвитку нових соціальних якостей особистості в конкретній ситуації суспільних відносин сьогодні.

Однак проблема підготовки студентів педагогічних інститутів до здійснення патріотичного виховання молодших школярів ще не стала предметом спеціального дослідження. Нерідко знання теорії і методики патріотичного виховання молодших школярів у студентів педвузів відсутні, а тому, ставши вчителями початкових класів, молоді педагоги відчувають труднощі в організації і проведенні патріотичної роботи з учнями.

Соціально-педагогічна значимість удосконалення підготовки вчителів початкових класів, потреба в покращенні патріотичного виховання молодших школярів, теоретична і практична нерозробле-

ність проблеми дозволили вибрати тему даного дослідження: "Підготовка студентів педінститутів до здійснення патріотичного виховання молодших школярів".

Об'єктом даного дослідження став процес підготовки студентів педагогічних факультетів до здійснення патріотичного виховання школярів, а предметом - формування в студентів умінь і навичок патріотичного виховання молодших школярів.

Мета дослідження полягала в тому, щоб експериментальним шляхом визначити систему підготовки студентів до здійснення патріотичного виховання молодших школярів, встановити найбільш дієві шляхи і педагогічні умови, які б забезпечували ефективність цієї підготовки.

Для досягнення мети дослідження потрібно було вирішити такі завдання:

- вивчити стан професійно-педагогічної підготовки студентів педінститутів до виховної роботи з патріотичного виховання молодших школярів;

- визначити знання, уміння і навички, необхідні студентам для ефективного здійснення патріотичного виховання молодших школярів;

- виявити міжпредметні зв'язки, спрямовані на інтенсифікацію навчально-виховного процесу з метою озброєння студентів необхідними знаннями і вміннями для здійснення патріотичного виховання школярів;

- організувати роботу факультативу "Робота вчителя початкових класів по патріотичному вихованню школярів";

- розробити професіограму вчителя початкових класів як основу морально-психологічної, теоретичної і практичної підготовки студентів до здійснення патріотичного виховання учнів;

- здійснити експериментальну перевірку розробленої системи підготовки випускників педінститутів до здійснення патріотичного виховання молодших школярів;

- розробити науково-методичні рекомендації по здійсненню патріотичного виховання учнів у початковій школі.

Основними джерелами нашого дослідження стали новітні дані теорії виховання, а також результати сучасної практичної підготовки студентів педагогічних інститутів до здійснення патріотичного виховання школярів; вивчення і узагальнення досвіду роботи вчителів початкових класів і відповідного досвіду роботи автора дисертації, працюючого вчителем середньої школи, завідувачим районним методичним кабінетом, директором середньої школи, викладачем кафедри педагогіки і методики початкового навчання.

Г і п о т е з а дослідження: підготовка майбутніх вчителів до патріотичного виховання молодших школярів буде здійснюватись ефективніше і якісніше при умові оптимального використання можливостей предметів психолого-педагогічного циклу і безперервної навчально-виховної практики в їх єдності; формуванні творчого підходу майбутніх вчителів до розв'язання складних педагогічних задач.

У систему цієї підготовки було включено спеціальний факультатив-практикум, здійснювалось врахування досягнутого рівня професійної підготовленості студентів до патріотичного виховання на кожному році їх навчання і були створені для цього певні педагогічні умови. До таких умов ми віднесли наступні:

- озброєння студентів на основі спеціальної професіограми знаннями і уміннями з теорії і методики патріотичного виховання молодших школярів;

- цілеспрямоване здійснення внутрікурсів, міжкурсів і

міжпредметних зв'язків, які сприяють професійно-педагогічній спрямованості викладання дисциплін, необхідних для формування навичок і умінь організації і здійснення патріотичного виховання молодших школярів.

Методологічною основою дослідження стали філософські положення про соціальну сутність особистості, єдності свідомості і діяльності, зв'язку теорії і практики. У своєму дослідженні ми керувались Законом про мову, Актом проголошення незалежності України, прийнятих Верховною Радою України.

При розв'язанні завдань дослідження використовувались такі методи: вивчення і теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури з теми; вивчення досвіду роботи педінститутів по підготовці студентів до патріотичного виховання школярів; аналіз навчальних програм і планів педагогічних факультетів, планів виховної роботи педінститутів, шкіл і вчителів початкових класів; спостереження; вивчення продуктів діяльності студентів; анкетування і інтерв'ювання; бесіди; статистичні методи обробітку емпіричних даних. Основним методом дослідження стала дослідно-експериментальна робота. Визначення рівня сформованості умінь здійснювати патріотичне виховання школярів вимагало визначення їх емпіричних корелят і дисперсних характеристик. З цієї метою ми використали методи математичної статистики.

Експериментальна робота здійснювалась на педагогічному факультеті Кам'янець-Подільського педінституту.

Педагогічні спостереження здійснювались у Київському, Кіровоградському і Тернопільському педінститутах.

Дослідженням було охоплено студентів - 753 чол., учнів педучилища - 67 чол., вчителів початкових класів - 117 чол.

З метою виявлення професійно-педагогічної готовності студен-

тів до здійснення патріотичного виховання учнів були вивчені матеріали педагогічної практики студентів педфаку у 8-ми заміських таборих і в 19-и середніх школах Хмельницької області, результати семестрових і державних екзаменів із суспільних і психолого-педагогічних дисциплін.

Дослідження здійснювалось у три етапи.

На першому етапі /1979-1981 р.р./ вивчалась і аналізувалась література з проблеми, досвід роботи вчителів початкових класів м.Кам'янця-Подільського, Хмельницької, Тернопільської і Чернівецької областей, рівень підготовленості студентів випускних курсів до здійснення патріотичного виховання молодших школярів.

На цьому етапі були виявлені типові труднощі і породжувачі їх причини, які виникають у студентів-практикантів і молодих вчителів при організації і проведенні патріотичного виховання молодших школярів.

На другому етапі /1982-1986 р.р. / здійснювалась експериментальна перевірка системи роботи по вдосконаленню підготовки майбутніх спеціалістів до здійснення патріотичного виховання молодших школярів. Основна його мета - введення у традиційну систему підготовки студентів до виховної роботи нового змісту, форм і методів підготовки в експериментальних групах I-IV курсів.

На I-III курсах у кінці року робились "зрізи" з метою виявлення рівня сформованості умінь здійснювати патріотичне виховання школярів, визначались шляхи подальшого його удосконалення.

У ході дослідження було встановлено, що знань, які отримують студенти у процесі навчання, для систематичної роботи з школярами недостатньо. Цей недолік усунено шляхом втілення в систему підготовки студентів до патріотичного виховання учнів факультату, спеціальних семінарських, лабораторних і практичних за-

нять, тематики студентських наукових досліджень, спеціальних завдань у період практики.

На завершальному етапі здійснювався узагальнюючий аналіз рівня сформованості знань, умінь і навичок здійснення патріотичного виховання молодших школярів. Використовувались методи оцінки і самооцінки. Показником рівня сформованості умінь у даному випадку став середній бал самооцінки після завершення стажерської практики. На цьому етапі продовжувалась робота по експериментальній перевірці різноманітних аспектів підготовки і по встановленню динаміки формування у студентів досліджуваних умінь.

Отримані у результаті дослідно-експериментальної роботи кількісні дані були піддані статистичному обробленню, інтерпретовані і теоретично обґрунтовані.

Таким чином, у ході дослідження підтвердилась висунута гіпотеза і були вирішені основні завдання.

На у к о в а новизна і теоретичне значення роботи полягає у визначенні критеріїв сформованості у студентів умінь здійснювати патріотичне виховання, визначенні професіограми вчителя початкових класів акцентованої на його підготовку до патріотичного виховання школярів, розробці графі професійної спрямованості навчального процесу у педінституті, педагогічній інтерпретації поняття "патріотичне виховання" і сутності цього поняття в національній школі.

П р а к т и ч н а значимість дослідження полягає в тому, що були розроблені методичні рекомендації випускникам-стажистам, вчителям початкових класів, які сприяють активізації патріотичного виховання молодших школярів. Матеріали дисертації, висновки і рекомендації дозволяють викладачам педучилищ і педінститутів значно покращити якість підготовки вчителів початкових класів.

Д о с т о в і р н і с т ь результатів дослідження і основних наукових висновків дисертаційної роботи забезпечується методологічною обґрунтованістю вихідних положень, застосуванням різноманітних взаємодоповнюючих методів дослідження, адекватних його об'єкту, предмету, цілям і завданням, кількісним і якісним аналізом значного теоретичного і емпіричного матеріалу, практичною перевіркою ефективності розроблено методики підготовки студентів до цього аспекту виховної роботи, що підтверджується відповідними довідками про впровадження.

А п р о б а ц і я і втілення результатів дослідження:

а/ публікація наукових статей і методичних рекомендацій, в яких відображені результати і висновки дослідження;

б/ результати дослідження повідомлялись автором на наукових конференціях викладачів Кам'янець-Подільського педінституту, на науковій конференції викладачів /м.Суми, 1981 р./, на науковій конференції аспірантів і молодих вчених Київського педінституту, присвяченій 1500-річчю м.Києва, на науковій конференції "Актуальні питання навчально-виховної роботи вчителів початкових класів" /м.Кам'янець-Подільський, 1982 р./, на міжвузівській конференції /м.Смоленськ, 1983 р./, на обласній науково-практичній конференції /м.Хмельницький, 1986 р./, на міжнародній науково-практичній конференції /м.Івано-Франківськ, 1991 р. /, на районних методоб'єднаннях вчителів початкових класів, на обласних курсах перепідготовки вчителів початкових класів.

Н а з а х и с т в и н о с я т ь с я:

- педагогічні умови підвищення ефективності процесу підготовки студентів до здійснення патріотичного виховання молодших школярів у національній школі;

- граф професійної спрямованості навчального процесу у

педінституті, який визначає взаємодію міжкурсних і міжпредметних зв'язків і є важливим засобом інтенсифікації процесу формування в студентів умінь здійснювати патріотичне виховання школярів;

- ефективність патріотичного виховання залежить від рівня оволодіння вчителем початкових класів системою знань, умінь і навичок, які визначаються відповідною професіограмою. Управляти процесом формування цих умінь доцільно шляхом застосування спеціальних завдань, які виконуються студентами на семінарських, лабораторних, практичних заняттях і в період різноманітних видів практики.

Дисертація складається із вступу, двох розділів, заключення, бібліографії і додатків. Зміст дослідження проілюстровано 1 схемою, 7 малюнками і 18 таблицями. Список основної використаної літератури включає 177 робіт вітчизняних і зарубіжних авторів.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обгрунтована актуальність теми, визначені предмет, об'єкт і мета дослідження, сформульовані гіпотеза і завдання, розкриті методологічні основи і методи дослідження, охарактеризовані наукова новизна, теоретична і практична значимість проведеного дослідження, доведена його достовірність.

У першому розділі - "Соціально-педагогічні основи підготовки студентів до проведення патріотичного виховання молодших школярів" показана історія питання, розглядаються соціальні і психолого-педагогічні основи патріотичного виховання, аналізується проблема підготовки випускників педінститутів до здійснення патріотичного виховання, визначається професіограма вчителя початкових класів.

В умовах розвитку сучасного суспільства питання патріотич-

ного виховання всього народу набирає виключного значення, оскільки патріотизм відображає історичний досвід причетності до свого роду, оточуючої природи і суспільного середовища. Він складає необхідний компонент того суспільно-політичного середовища і соціально-психологічної атмосфери, в якій відбувається розвиток і виховання людини на всіх етапах її життя. Патріотизм проявляється у складній діалектичній єдності всіх рис моралі і є основною формою духовного світу особистості, її ідейної переконаності, високих моральних почуттів і волевих якостей. Морально-політична єдність, нові гармонійні відносини між класами, соціальними групами, націями і національностями - одне із джерел патріотизму. Утворення самостійної держави Україна, цієї якісно нової багатонаціональної спільності в умовах політичного плюралізму, яка базується на багатопартійності, економічній і культурній основі всіх націй і народностей, дозволяє створити єдність патріотичного і інтернаціонального /міжнаціонального/.

У сучасній науковій літературі склались різноманітні погляди на визначення поняття "патріотизм". В.І.Перминова, Т.М.Охачкіна, Ф.С.Савченко, В.І.Шахненко вважають патріотизм і інтернаціоналізм почуттями, М.І.Болдирев, Б.П.Єсіпов - моральними принципами. О.О.Павелко у своєму дослідженні патріотизм відносить то до морально-го принципу, то до почуттів. Мають, це пояснюється тим, що патріотизм представляє собою складну моральну властивість людей, яка виражає єдність їх свідомості, почуттів і поведінки.

Ми вважаємо, що патріотизм - це не тільки почуття любові і гордості за свою державу, але й внутрішня потреба в діяльності на благо своєї Батьківщини. Це найвища моральна норма поведінки людей, формою прояву якої є героїзм.

Героїзм - це вимога соціального розвитку життя суспільства. Конкретний прояв його - подвиги класу, партії, особистості - лише суб'єктивне вираження історичної необхідності.

У філософській, педагогічній, психологічній літературі зустрічаються різноманітні визначення поняття "героїзм". На основі аналізу цієї літератури ми даємо таке визначення: героїзм - це особлива форма патріотизму, яка ґрунтується на морально-психологічній готовності здійснити усвідомлену дію на благо свого народу і суспільства з проявленням волі і мужності, здатності до подвигу і самопожертвування.

У науковій і педагогічній літературі немає чіткого визначення поняття "патріотичне виховання", однак, аналізуючи роботи К.Д. Ушинського, М.І.Стельмаховича, І.Ф.Харламова і інших педагогів, ми спробували уявити патріотичне виховання як організований, планомірний і цілеспрямований процес передачі особистості національних цінностей і норм культури, спрямований на формування у неї національно-громадянської самосвідомості, патріотичних переконань і поведінки, готовності усвідомлення своїх вчинків і дій в ім'я народу і держави. Воно має своєю метою формування у молоді патріотичної свідомості /знань, поглядів, переконань, суджень, оцінок, ідеалів/, морально-вольових рис характеру /намірів, мотивів, рішень, установок/, орієнтованої патріотичної поведінки /дій, вчинків, навичок, звичок/. Все це складе контури цілісної структури патріотично вихованої особистості. Однак ці контури створюють як би зовнішню структуру особистості, яка складається під впливом суспільних відносин, які і визначають цю структуру.

У той же час формування патріотизму молодшого школяра - це не просто засвоєння ним суспільного досвіду і відносин, а розглядається нами як результат взаємодії зовнішніх і внутрішніх факто-

рів розвитку особистості. І тому необхідно, щоб зовнішні впливи трансформувались у внутрішній зміст якостей, які відображають відношення дитини до людей, праці і її результатів, до самої себе.

Основні напрямки цієї роботи розкриті у I-му розділі дисертаційної роботи.

У своєму підході до встановлення змісту і завдань патріотичного виховання ми виходили з наукової концепції героїчного і патріотичного, сутність яких полягає у ступені відповідності суб'єктивних намірів, подумок і вчинків людей вимогам об'єктивним законам суспільної практики.

Для реалізації завдань патріотичного виховання необхідна певна теоретична підготовка і достатньо високий рівень загального розвитку студентів. Крім того, вчителю необхідні знання психологічних особливостей патріотичного виховання, особливо вікових.

Дані констатуючого експерименту, спрямованого на вивчення готовності студентів випускних курсів педфаків здійснювати патріотичне виховання, показали, що у них більша заочованість переважно вербальних форм здійснення патріотичного виховання, менша - тих, які вимагають більшої організаторської роботи і більш складної педагогічної кваліфікації.

Організація і проведення патріотичного виховання вимагають професійних знань, умінь і навичок, а їх відсутність приводить до недоліків у вихованні. В.О.Сухомлинський вірно відзначав, що труднощі у вихованні у значній мірі залежать від поверховості і недоліків у виховній роботі, частіше всього від педагогічної неграмотності вихователів.

Проведене опитування молодих учителів/стаж I-3 роки/ показало, що для успішного здійснення патріотичного виховання школя-

рів необхідні фундаментальні знання з теорії цієї роботи, його загальних і конкретних цілей, форм і методів організації і проведення /82% опитаних/ психолого-педагогічних особливостей патріотичного виховання молодших школярів /75% опитаних/, методики патріотичного виховання /79% опитаних/, форм здійснення патріотичного виховання на уроках /64% опитаних/.

Основними причинами недостатньої підготовленості студентів до проведення патріотичного виховання виступають: недосконалість навчального плану; недостатність зв'язків між психолого-педагогічними і спеціальними дисциплінами; недостатнє використання можливостей спецкурсів і спецсемінірів; не завжди чітко спланована самостійна робота студентів по виробленню у них необхідних педагогічних і методичних умінь і навичок організації і проведення патріотичного виховання як на уроках, так і в позаурочний час; недостатня диференціація роботи зі студентами, які проявляють різне відношення до засвоєння теоретичних знань, практичних умінь і навичок організації і проведення патріотичної роботи з учнями.

Таким чином, перед сучасною вищою школою стоїть завдання створення чіткої системи підготовки студентів до здійснення патріотичного виховання в школі, оскільки існуюча педагогічна система справляє недостатній вплив на формування готовності майбутніх вихователів до проведення цієї роботи і визначити основні шляхи удосконалення цієї підготовки. При цьому необхідно врахувати, що процес підготовки студентів до патріотичної роботи відображає сутність його професії, яка сконцентрувала в собі соціальні вимоги, які зводяться до наступного: знання цілей і завдань, форм і методів патріотичного виховання і навчання; уміння вибрати оптимальний варіант патріотичного виховання в певних умовах; уміння організувати на рівні сучасних дидактичних і психологічних вимог всі форми пат-

ріотичного виховання молодших школярів.

У другому розділі - "Система підготовки студентів педінститутів до здійснення патріотичного виховання молодших школярів" розкриваються можливості навчально-виховного процесу педінституту для професійно-педагогічної підготовки майбутніх вчителів початкових класів до патріотичного виховання школярів; висвітлені умови ефективного функціонування запропонованої моделі професійних знань і умінь для управління патріотичним становленням молодших школярів; показана роль педагогічної практики в підготовці студентів до здійснення патріотичного виховання школярів; проведений аналіз ефективності системи підготовки майбутніх педагогів до організації і проведення патріотичного виховання учнів.

Проблема підготовки майбутніх вчителів початкових класів до виховання учнів у розглядуваному аспекті пов'язана з поглибленням, розширенням, систематизацією знань студентів про зміст, форми і методи патріотичного виховання учнів, формуванням необхідних умінь і навичок для керівництва патріотичним становленням школярів. Тому практичне здійснення програми підготовки студентів педфаків до патріотичного виховання школярів ми бачили в глибокій науковій розробці і модернізації усіх ланок навчально-виховного процесу інституту, врахуванні специфіки підготовки студентів на кожному етапі навчання. Систему підготовки майбутніх вихователів до патріотичного виховання молодших школярів ми розглядали як частину усієї системи підготовки майбутнього вчителя, яка реалізувалась в певних сполучених формах і методах впливу на студентів з метою формування у них наперед визначених знань, умінь, особистих якостей, необхідних для патріотичного виховання учнів. При цьому здійснювався тісний контакт викладачів суспільних наук з викладачами загальнонаукових і спеціальних дисциплін. Це дозво-

ливо при проведенні занять в експериментальних групах звернути особливу увагу на розкриття основних цілей і завдань патріотичного виховання молодших школярів, форм і засобів його здійснення; формування у студентів розуміння соціальної функції патріотичного виховання, його методологічних основ; оволодіння майбутніми вихователями системою знань і практичних умінь з теорії і практики патріотичного виховання; розвиток інтересу і потреби в патріотичній роботі з дітьми, прагнення до оволодіння основами педагогічної майстерності у здійсненні патріотичного виховання молодших школярів.

У дисертації показані конкретні можливості підготовки студентів до патріотичного виховання школярів через зміст, форми і методи, акцентовані на роботу із молодшими школярами.

Суспільні дисципліни створили необхідний світоглядний і психолого-пізнавальний фон, на якому і здійснювалась вся професійно-педагогічна підготовка майбутніх вихователів.

Щоб підвести певну теоретичну і психологічну основу для формування умінь, крім курсу педагогіки, як показала практика, був необхідний факультатив "Робота вчителя початкових класів по патріотичному вихованню учнів". Беручи участь в роботі цього факультативу, студенти експериментальних груп мали можливість глибоко осмислити свій педагогічний досвід, отриманий під час різних видів практики. Включення у зміст занять прикладів із шкільного життя, аналіз і діагностика конкретних педагогічних ситуацій спонукало студентів до активного обговорення питань. На заняттях майбутні педагоги привчалися творчо осмислювати, наводити з конкретної теми докази, приклади, факти, з якими вони зіткнулись під час педпрактики.

Підготовка студентів до патріотичного виховання здійснюва-

лась поетапно.

На I етапі /I курс/ основна увага зверталась нами на озброєння студентів знаннями про сутність патріотизму, його соціальних функцій і якостей; уміннями підготувати реферат, повідомлення з патріотичної тематики і виступити з ними в академгрупі; орієнтацію студентів у вимогах до керівника патріотичним вихованням учнів; залучення студентів до участі в художній і спортивній роботі; ознайомлення студентів із професіограмою вчителя початкових класів.

На II-му етапі/II курс/ студенти озброювались знаннями основних принципів, форм і методів організації патріотичної роботи в дитячих колективах, враховуючи психологічні особливості даної вікової групи; уміннями вести патріотичну роботу у заміському таборі; уміннями підготувати лекцію /бесіду/ на педагогічну і патріотичну тему для школярів; уміннями вести роботу помічника класовода, керівника предметного гуртка в початкових класах; залучались до роботи у студентському науковому гуртку /СНТ/.

На III-му курсі студенти оволодівали знаннями наукових основ лекційної і пропагандистської роботи серед батьків і населення, уміннями виступити із доповіддю /лекцією/ на соціально-економічну і патріотичну тему в школі і серед населення, проводити роботу класного керівника; оволодівали навичками лекційної, культурно-масової і організаторської роботи в учнівському або іншому молодіжному колективі, що сприяло формуванню організаторських, конструктивних і комунікативних умінь.

На IV курсі студенти оволодівали знаннями основ права і політології. В цей період завершувалась робота по формуванню необхідних умінь проводити патріотичну роботу в школі, концентрувалась їх увага на оволодінні уміннями у трагедії ходом виховної роботи.

Оскільки навчально-виховний процес у педагогічному інституті будується на основі принципу зв'язку теорії і практики, то він органічно включає в себе педпрактику, як складову частину в системі професійної підготовки майбутнього вчителя-вихователя.

У процесі нашої роботи програма педпрактики включала формування умінь і навичок, зв'язаних із організацією і проведенням різноманітних форм патріотичного виховання як на уроках, так і в позакласній виховній роботі.

З метов активізації пізнавальної діяльності студентів, формування творчого підходу до навчально-виховних ситуацій велика увага надавалась самоаналізу проведених заходів. Процес самоаналізу, як ми переконались, необхідний. Адже аналіз власної діяльності і її результатів є важливим компонентом організації і керівництва виховним процесом.

Результативність створеної системи підготовки студентів до патріотичного виховання визначалась сукупністю найбільш стійких показників навчально-виховної роботи, за якими здійснювався оперативний, поточний контроль у нашому дослідженні.

Критеріями аналізу рівня засвоєння знань студентами з патріотичного виховання школярів стали повнота, систематичність, усвідомленість, дієвість; рівня сформованості умінь: знання змісту педагогічної дії, її обґрунтованість і необхідність, чітке розуміння особливостей даної дії в початкових класах, виділення методів педагогічного впливу у відповідності до цілей патріотичного виховання, визначення і доцільність кожного методу, чітке і точне виконання педагогічної дії, педагогічна ефективність вибраної дії, перенесення даного умінь на інші види діяльності; рівня сформованості особистих якостей: усвідомлення соціально-педагогічної значимості патріотичної діяльності і відношення до неї, інтерес

до патріотичної діяльності, ступінь задоволення від роботи, відношення до успіхів і невдач /самокритичність/, потреба у педагогічній самоосвіті.

На основі цих критеріїв було встановлено три рівні сформованості знань, умінь і особистих якостей студентів у розглянутому аспекті.

До "високого" рівня ми віднесли студентів, які виявили велике прагнення до вивчення основ наук, позитивне відношення до педагогічної діяльності, до виховної роботи. Вони з інтересом відвідували школу, вели активну шефську роботу, виявляли самостійність і творчість при розв'язанні педагогічних задач і брали активну участь у науковій і громадській роботі факультету.

До "середнього" рівня ми віднесли тих студентів, які свідомо засвоювали навчальний матеріал, але особливого інтересу до його вивчення і участі в громадському житті факультету не виявили. Ці студенти характеризувались наявністю певних професійних інтересів, але вони були більш схильні до навчальної роботи з дітьми, ніж до виховної. При розв'язанні педагогічних задач студенти частіше всього користувались шаблонними способами при виборі шляхів розв'язання, у них переважали стереотипні форми, звідси — чимало помилок.

До "низького" рівня підготовленості до патріотичного виховання ми віднесли тих студентів, які не прагнули до засвоєння необхідної системи знань і були пасивними в громадському житті факультету, засвоєння знань носило у них репродуктивний характер, до розв'язання педагогічних задач були байдужі, відрізнялись індиферентним відношенням до своєї практичної підготовленості в плані дослідження, самооцінка у них частіше всього завищена.

Результати даного дослідження видно із таблиці:

	високий		середній		низький	
	контр.	експ.	контр.	експ.	контр.	експ.
Активність студентів в навчальному процесі	49	54	41	40	10	6
Уміння здійснювати патріотичне виховання учнів /за матеріалами педпрактики/	52	62	39	34	9	4

Примітка: Показники взято у відсотках

Як бачимо, активність студентів у різноманітній навчально-пізнавальній і громадсько педагогічній діяльності знаходиться у прямій залежності від професійної підготовленості здійснювати патріотичне виховання. Показники таблиці свідчать, що рівень підготовленості студентів експериментальних груп набагато вищий від контрольних. Високого рівня підготовленості до керівництва патріотичним вихованням досягли 64% студентів, середнього 32%, низького - 4%; в контрольних групах відповідно - 52%, 39%, 9%.

Середній бал знань студентів експериментальних груп по патріотичному вихованню молодших школярів за оцінкою компетентних суддів складає 4,75, контрольних - 3,97; конструктивних, організаторських, комунікативних і гностичних умінь - відповідно 4,62 і 3,77; 4,54 і 3,72; 4,68 і 4,12; 4,51 і 3,90.

Коефіцієнт кореляції між оцінками і самооцінками сформованості умінь у студентів експериментальних груп дорівнював 0,68.

Рівень задоволеності існуючою системою підготовки в контрольних групах дорівнював 0,47, в експериментальних - 0,70. Це

свідчить про те, що використана нами методика формування умінь здійснювати патріотичне виховання була ефективною.

Проведене теоретичне і дослідно-експериментальне дослідження дозволяє зробити такі висновки:

Успішне вирішення проблеми покращення патріотичного виховання учнівської молоді, яка викликана соціальними змінами в нашому суспільстві і ростом національної самосвідомості українського народу, вимагає удосконалення підготовки студентів педінститутів до керівництва патріотичним вихованням школярів. У зв'язку із цим якісно-описова модель вчителя початкових класів повинна бути доповнена знаннями, уміннями й особистостями якостями по патріотичному вихованню учнів. Система їх розкрита в § 3 I-го розділу дисертації/.

Ефективність підготовки вчителя до розв'язання завдань патріотичного виховання визначається створенням у педінститутах системи, яка б зумовила послідовність і взаємозв'язок усіх теоретичних знань, практичної, позанавчальної, суспільно корисної діяльності студентів; озброєнням майбутніх вихователів певною сумою педагогічних і спеціальних знань, умінь, необхідних для патріотичного виховання школярів. Вона повинна бути органічною частиною підготовки вчителя-вихователя і реалізовуватись шляхом вкинення її елементів у всі ланки навчально-виховного процесу.

Для подальшого покращення теоретичної і методичної підготовки студентів педінститутів до здійснення патріотичного виховання доцільно при виробленні навчальних програм створити самостійний курс "Методика виховної роботи і основи педагогічної майстерності", який би дав можливість студентам оволодіти такими важливими узагальненими уміннями і навичками, як використання педагогічних і психологічних знань при розв'язанні конкретних педагогіч-

нигу задач, підбір літератури, визначення основних видів, форм і методів виховної роботи, техніки проведення виховних заходів, використання на заняттях етнографічного матеріалу тощо. У цьому курсі виділяється окремий розділ "Патріотичне виховання", в якому особлива увага приділялась би зв'язку теорії з практикою виховної роботи класоведа, особливостям організації патріотичного виховання на уроках, розкриттю виховних можливостей дитячих об'єднань і т.п.

Проведена нами робота не охоплює всього обсягу питань, пов'язаних з формуванням готовності студентів здійснювати патріотичне виховання молодших школярів. Безумовно, вимагатиметься подальше розроблення цієї проблеми.

У подальших дослідженнях необхідно визначити оптимальні можливості суспільних дисциплін і громадської діяльності молодіжних організацій з метою підготовки майбутніх вихователів до патріотичної роботи з учнями; визначити вплив патріотичної роботи, яка проводиться в інституті, на розвиток особистості студента; визначити критерії ефективності системи навчально-виховної роботи педінституту по підготовці студентів до патріотичного виховання школярів.

По темі дослідження здійснено такі публікації:

1. Завдання і зміст роботи випускника-стажиста з учнями загальноосвітньої школи: Методичні рекомендації. - Кам'янець-Подільський, 1986. - 22 С. /У співавт./

2. Соціально-політичні і педагогічні основи підготовки студентів педінститутів до здійснення патріотичного виховання школярів. - М., 1986. - 14 С. - Деп. в НДІ ПВШ від 19.04.86. №389-86.

3. Патріотичне виховання і навчання - двохсидний процес. //

Актуальні проблеми навчально-виховного процесу в початкових класах у відповідності до вимог реформи загальноосвітньої і професійної школи /Тези доповідей/. -Хмельницький, 1987. - С.11-14.

4. Патріотичне виховання молодшого школяра в процесі вивчення природознавства. // Шляхи підвищення ефективності військово-патріотичного виховання: Методичні матеріали. - Хмельницький, 1988. - С.126-128. /У співавт./

5. Виховання молодшого школяра засобами дидактичного матеріалу // Виховання і розвиток молодшого школяра у навчальному процесі: Методичні рекомендації. - Кам"янець-Подільський, 1988. - С.4-25./У співавт./

6. Психолого-педагогічні і соціальні основи патріотичного виховання школярів. // Шляхи підвищення ефективності військово-патріотичного виховання учнів: Методичні рекомендації. - Ужр. 1989. - С.45-48.

7. Роль символів у патріотичному вихованні учнівської молоді /Тези доповідей XXXII звітної наукової конференції. - Кам"янець-Подільський, 1991. - С.55.

Підписано до друку 09.10.1993 г.Об'єм 1,2.Формат 60x84 1/16

Друк офсетний.Тир.100 пр.Зам.330.Безплатно.

ДОД УДПУ ім.М.П.Драгоманова,Київ,Пирогова 9.

464/28

AB 28.72
AB 28.727